УДК 655.4/.5:37(477)

DOI: 10.31470/2518-7600-2018-6-136-147

DEVELOPMENT OF PUBLISHING DURING THE INDEPENDENCE YEARS

РОЗВИТОК ВИДАВНИЧО-ПОЛІГРАФІЧНОЇ СПРАВИ ЗА ЧАСИ НЕЗАЛЕЖНОСТІ

Дрок Павло,

кандидат історичних наук,
старший викладач

кафедри документознавства

drok_pavlo@ukr.net

<https://orcid.org/0000-0002-4991-3711>

ID: 0000-0002-4991-3711

ДВНЗ «Переяслав-

Хмельницький

державний педагогічний

університет

імені Григорія Сковороди»,

вул. Сухомлинського,

30, м. Переяслав-

Хмельницький,

Київська обл., Україна, 08401

Drok Pavlo,

PhD of Historical Sciences,

Senior Lecturer of Department

of scientific discipline of

documentation

drok_pavlo@ukr.net

<https://orcid.org/0000-0002-4991-3711>

ID: 0000-0002-4991-3711

SHEI «Pereiaslav-

Khmelnyskyi

Hryhoriy Skovoroda

State Pedagogical University»

30, Sukhomlynskoho Str.,

Pereiaslav-Khmelnyskyi,

Kyiv region, Ukraine 08401

ABSTRACT

The article gives a detailed analysis of the theoretical and practical aspects of the development of publishing and printing business in the context of the development of contemporary Ukrainian education, the views of scientists on the problems of economic growth and economic development, identifies the main factors and prioritizes their impact on the results of the functioning of the Ukrainian publishing and printing industry.

It is substantiated that the possibility of developing the publishing and printing industry as a complex educational system

in the conditions of the formation of an information and communication society through harmonization and achievement of a balance of interests between the components of the system, that are the author, publishing house, printing company, book trade, an enterprise specializing in the production of electronic books, reader and state; a set of basic contradictions is defined that not only can hinder the achievement of interests, but also create threats to the development of each component and the system as a whole; the expediency of active use of state economic instruments, which must be in line with the current practice of developed countries, to take into account the current state of the domestic publishing industry and its role and role in the information society.

Applied a set of modern scientific methods and approaches, including systemic, structural, comparative, factorial that allowed to realize the conceptual unity of research.

The current state of the publishing sphere of Ukraine is analyzed. A model of a computerized printing and publishing system capable of ensuring the competitiveness of Ukrainian books and media is proposed.

The system has been developed to ensure the effective functioning of the publishing industry of Ukraine in the context of the development of modern education.

Conclusions are made, namely, that an extremely important step in the publishing industry is to ensure the replenishment of working capital and the search for investors (sponsors) from other spheres of business and, with their help, investing in Ukrainian books. The peculiarities of realization of the Ukrainian publishing and printing business of Ukraine and search of methods of perfection are determined.

Key words: *innovations, disciplines of publishing and printing business, information and communication technologies, educational activity, informational activity, publishing and printing industry, book publishing, printed products, economic interests, threats.*

Постановка проблеми. За останні роки процеси підготовки та виробництва друкованих засобів інформації зазнали і продовжують зазнавати значних змін. Останнім часом у поліграфії супроводжувався великими змінами усіх способів

друку, особливо це стосується офсетного плоского, що посідає перше місце у випуску друкованої продукції. Сучасний офсетний спосіб друку – це високоомеханізований та автоматизований спосіб, в якому більшість технологічних операцій виконуються практично без втручання людини або за мінімальною участю.

Ринок друкованої продукції останнім часом динамічно змінюється. Збільшується попит на багатокольорові високоякісні видання, випущені малими тиражами. Зросла і кількість виробників видавничо-поліграфічної продукції.

У таких умовах зростають вимоги до якості друкованої продукції; вони частково компенсуються впровадженням в Україні нових технологічних процесів, сучасного обладнання, нових досконалих поліграфічних матеріалів, необхідного програмного забезпечення комп'ютерних систем. Але навіть професіоналу сьогодні нелегко розібратися у запропонованих зарубіжними виробниками різноманітних технологіях, системах, обладнанні, методах контролю, особливо за відсутності узагальнюючої інформації.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблемою обґрунтування теоретичних концепцій розвитку українського книговидавництва займаються багато всесвітньо відомих вчених в даній галузі, таких як: О. Афонін (Афонін, 2002), Н. Зелінська (Зелінська, 2008), М. Тимошик (Тимошик, 2001). Однак проблема розвитку видавничо-поліграфічної справи в сучасних умовах розвитку України залишається актуальною і малодослідженою.

Мета статті. Пошук сучасних методів вдосконалення видавничо-поліграфічної справи в контексті розвитку сучасної української освіти.

Виклад основного матеріалу. Події, що визначали стан книговидавничої галузі, хронологічно розвивалися так.

У 1990 році, у відповідь на проголошення Україною державного суверенітету, РФ в односторонньому порядку скоротила поставки в республіку товарів, визнаних нею як стратегічна сировина. Передусім це стосувалося паперу. Через що зупинялася діяльність цілого ряду видавництв. Саме тоді творча, наукова і видавнича еліта, згуртувавшись, своїм

відкритим зверненням вирішила привернути увагу державних діячів і громадськості до можливої катастрофи національного книговидавання.

Президія Верховної Ради України 5 липня 1991 року прийняла постанову щодо державного захисту книговидавання та преси України в умовах переходу до ринкової економіки, згідно з якою Кабінету Міністрів було доручено передбачити пільгове оподаткування видавництв та торговельних організацій, які видають і реалізують літературу, що виходить українською мовою. Як результат – із січня 1992 року від сплати податку звільнялися ті видавництва, що здійснювали випуск літератури українською мовою та мовами національних меншин, якщо ця література становила не менше 70% загального їхнього виробництва (Про захист національного ринку книговидавання, 2000: 112).

Таким мудрим рішенням тодішній Голова Верховної Ради України і майбутній перший Президент суверенної України Л. Кравчук назавжди увійшов в новітню історію українського друкарства, як прозорливий державний діяч, який по-справжньому оцінив вагу і значення українського друкованого слова для становлення державності й утвердження української національної ідеї. Однак своєрідний ренесанс новітнього українського книговидавання тривав недовго.

Українська книга в умовах різкого зменшення державного замовлення, відсутності дотацій та пільг ставала економічно не вигідною, а для багатьох видавців – і непотрібною (Національна книга, 2000: 21).

Середина 1990-х років увійде в новітню історію безрезультатною боротьбою українського книговидавання за своє виживання і спробами його представників позитивно вирішити це питання через законодавче поле. У цю пору велася неприхована боротьба і в комісіях парламенту, і в міністерських коридорах, і серед видавців за підготовку цивілізованого Закону про видавничу справу.

На кінець 1990-х років ставало однозначно зрозумілим, що розвиток книговидавничої галузі в державі гальмує недосконале законодавство, яке докорінно слід було змінювати.

Нині в Україні, всупереч вкрай несприятливому та шкідливому для майбутнього нації законодавству щодо книговидавничої галузі, шириться потужний інтелектуальний рух. Йдеться про те, що на початок третього тисячоліття у нас склався добрий гурт професійно підготовлених і рішуче налаштованих на працю видавців і друкарів різних форм власності, які вміло продовжують кращі традиції своїх попередників на книговидавничому полі, продукуючи немало гарних, конкурентоспроможних на європейському рівні книг. Окрім того, ці видавці та поліграфісти щораз голосніше заявляють про себе як згуртовану силу, яка налаштована, незважаючи на протидію певних кіл, відстоювати професійні й державні інтереси щодо захисту української книги в законодавчому плані (Тимошик, 2002: 45).

Незважаючи на економічні негаразди, у суспільстві існує стабільно високий попит на добротну українську книгу: навчальну, наукову, пізнавальну, довідкову, художню тощо. Задовольнити цей попит не вдається не стільки через високу ціну книги, скільки через її географічну недоступність. Постає нагальна потреба у створенні під егідою державних органів потужної дистрибуторської мережі, яка б давала можливість «просунути» будь-яке українське видання – від столичного чи обласного видавництва – у великі й малі населені пункти країни. Повсюди відчувається інформаційний вакуум щодо того, хто, де і що видає. В умовах, коли переважна більшість масових центральних і місцевих газет практично ігнорують інформацію, а тим більше рецензію на українську книгу, виникла необхідність у створенні (чи відновленні) друкованого органу на зразок колишнього «Друга читача», якому б надавалася державна підтримка, а його тематика мала б державницький характер (Про захист національного ринку книговидання, 2000: 62).

За прикладом країн Західної Європи, Україна все більше починає відчувати вплив щорічного ярмаркового буму в книжковій справі. Вже визначилися чотири центри таких виставок-ярмарків – у Києві, Львові, Одесі і Харкові.

Історія прийняття в Росії безпрецедентних за своїми пільгами протекціоністських законодавчих актів і приведення

тамтешніх законів у відповідність до міжнародних прав переконує, що це стало можливим не само по собі, а потребувало напруженої праці чималої групи авторитетних і наполегливих меценатів, видавців і поліграфістів.

Нині існує Українська асоціація видавців (об'єднує понад 80 видавництв і видавничих організацій), Українська асоціація виробників поліграфічної продукції (у складі 90 юридичних осіб), Асоціація навчальних видавництв, Центр сприяння видавцям української книги, Асоціація книгорозповсюджувачів, Асоціація видавців та розповсюджувачів преси. Для координації зусиль, вироблення спільних позицій цих громадських структур створено Координаційну раду.

Отже, схоже на те, що керівники структур все більше усвідомлюють свою відповідальність, глибше розуміють, що, лише згуртувавши сили, поєднавши наступальність, рішучість і професіоналізм, вдасться вивести українське книговидавництво на той рівень, якого воно заслуговує.

На сьогодні до видавничо-поліграфічної сфери державою ставляться жорсткі вимоги – це випуск друкованих засобів масової інформації за технологією «Print-on-demand», тобто в режимі реального часу. Вплив глобальної інформатизації привів до створення нової моделі видавничо-поліграфічного комплексу – комп'ютерно-інтегровані видавничо-поліграфічні системи та комплекси.

Однією з причин є інтенсивний розвиток інтернет та медіатехнологій, що частково створили передумови витіснення друкованих видань. Проте впровадження у України комп'ютерно-інтегрованих видавничо-поліграфічних систем і комплексів дозволить забезпечити випуск друкованих видань високої якості та у режимі реального часу з використанням принципу «Print-on-demand».

Насамперед, роль держави полягає в економічній підтримці підприємств, сприянні розвитку та розповсюдженню україномовної книжки в індустрії української держави. Не оминемо проблему заповнення книжкового ринку в Україні імпортом книжковим товаром з РФ за значно дешевшу ціну, що зумовлює витіснення української книжки з українського

прилавку. Українське книговидання має змогу усунути свого конкурента на власному ринку, проте слід вирішити багато важливих проблем щодо покращення системи кредитування, знаходження методів спонсорування видавничих проєктів і т. ін.

Президент Української асоціації видавців зазначає, що книжкові торговельні мережі перебувають в залежності від російського бізнесу, тому що їхній асортимент продукції складає 80-90 % провідних російських видавництв і, як правило, в них домінує розважальна, гуманітарна, наукова книги, а також різні підручники для середньої і вищої школи.

Книжкову галузь необхідно кредитувати, а для цього потрібно давати кошти видавцям в кредит під доступний відсоток, також створити налагоджену систему книгорозвитку щодо жанрових різновидів, щоб видавець зміг збільшувати обсяги назв видань.

Як зазначає О. Афонін «Книга – продукт соціальний, і будь-які потрясіння, що відбуваються у суспільстві, одразу ж знаходять своє відображення у зниженні купівельного інтересу до книги» (Афонін, 2003).

Так, під час кризи 2008-2009 років, у першому кварталі 2009 року випуск книг за назвами складав 40%, а от в другому кварталі лише 25%. Порівнюючи випуск друкованої продукції у перших кварталах 2008 і 2009 рр., ми бачимо незначну різницю. На випуск книг і брошур видавництвами та видавничими організаціями за 2008-2009 роки суттєво відзначилася кризова ситуація. Так, видавництва з державною формою власності випустили у 2008 р. кількість видань: 365 друк. од., у 2009 р. – 403 друк. од.; видавництва іншої форми власності: у 2008 р. – 1416 друк. од., у 2009 р. – 1 589 друк. од.; видавничі організації: з державною формою власності у 2008 р. – 2 445 друк. од. (Афонін, 2003).

Зрозуміло, що вплив мультимедійних та інтернет-технологій мають суттєвий вплив на сучасного читача, тому, що різко знизилось бажання до читання, проте книга – це продукт матеріальний, що живе вічно і потрібно все зробити, щоб її купувало більший відсоток населення. Для цього необхідно суттєво поповнити бібліотечні фонди, книгарні;

розробити сайти на кожне видавництво чи поліграфічне підприємство з постійно оновленою каталогізацією нових видань, щоб читач зміг бачити нову інформацію, а не ту сторінку на якій вже рік залишається все без змін, хоча щомісячне поповнення відбуваються у видавництві.

Сьогодні, через надзвичайно високий рівень витрат на підготовку та виготовлення видавничої продукції, високі поштові та транспортні витрати, кредиторську заборгованість юридичних осіб видавничих підприємств, стан книговидання не зможе швидко зміниться.

Слід сказати, що для розв'язання видавничих проблем в Концепції розвитку України пропонується: створення каталогу «Книги, що є в наявності та друкуються», як це взято з прикладу на Заході під назвою «Books in Print»; захист інформації від утисків влади; створення нових робочих місць у видавничій сфері (як правило, один редактор працює в особі редактора та коректора, виконуючи функцію два в одному), а також направити увагу на розвиток нашого світогляду щодо національності та патріотизму.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Аналізуючи сказане вище, можна зробити висновки про необхідність формування системної класифікації виробничих та соціально-політичних чинників, що впливають на розвиток і стан видавничої діяльності в Україні, сформулювати системні заходи щодо зростання ефективності видавничої сфери.

Головною умовою покращення діяльності видавничої сфери в Україні є впровадження системних засад у видавничо-поліграфічну сферу для формування національного інформаційного простору новітньої України.

Отже, вкрай важливим етапом у видавничій галузі є забезпечення поповнення обігових коштів та пошук інвесторів (спонсорів) з інших сфер бізнесу і з їх допомогою вкладання грошей в українську книжку.

ДЖЕРЕЛА ТА ЛІТЕРАТУРА

1. Афонін О. *Проблеми, що хвилюють українських видавців і книгорозповсюджувачів*. URL: <http://uabooks.info/ua/experts/?pid=3310> (дата звернення 13.10.2018).

2. *Видавнича справа в Україні. 1991-1996: Бібліографічний покажчик*. Київ, 1996. С. 5

3. *Законодавство в світі книги: шляхи реалізації в Україні рекомендацій Ради Європи: Матеріали Міжнародної конференції*. Київ, 21-22 квітня 1997 р. 1998. 120 с.

4. Законодавчі та нормативні документи України у сфері інформаційної, видавничої та бібліотечної справи: *Тематична добірка: У 2 ч. Ч. 2. Правове регулювання у сфері видавничої та бібліотечної справи*. К., 2000. 234 с.

5. Зелінська Н. В. *Поліграфія і видавнича справа*. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Pivs_2008_1_5 (дата звернення 15.11.2018).

6. *Національна книга: нинішній стан, його причини, наслідки і перспективи*. К., 2000. 160 с.

7. Про захист національного ринку книговидання: *Матеріали слухань у Комітеті Верховної Ради України з питань культури і духовності*. К., 2000. 115 с.

8. Тимошик М. *Її величність – книга: навч. посіб.* К.: Знання, 1999. 308 с.

9. Тимошик М. Тенденції сучасного українського книговидання. *Вісник Книжкової палати*. 2001. № 7. С.17.

10. Тимошик М. Українське друкарство у дзеркалі Харківського Міжнародного фестивалю «Світ книги-2001»: набутки, тенденції, проблеми. *Друкарство*. 2002. № 3. С. 34-37.

REFERENCES

1. Afonin O. (2018) *Problemy, shcho khvyliuiut ukrainskykh vydavtsiv i knyhorozpovsiudzhuvachiv* [Problems Concerned by Ukrainian Publishers and Book Distributors]. Retrieved from: <http://uabooks.info/ua/experts/?pid=3310> [in Ukrainian].

2. *Vydavnycha sprava v Ukraini. 1991-1996: Bibliohrafichnyi pokazhchyk*. (1996) [Publishing in Ukraine. 1991-1996: bibliographical index]. K., 5 [in Ukrainian].

3. *Zakonodavstvo v sviti knyhy: shliakhy realizatsii v Ukraini rekomendatsii Rady Yevropy: Materialy Mizhnarodnoi konferentsii* (1998) [Legislation in the world of the book: ways to implement the recommendations of the Council of Europe in Ukraine: Materials of the International Conference]. K., 120 [in Ukrainian].

4. *Zakonodavchi ta normatyvni dokumenty Ukrainy u sferi informatsiinoi, vydavnychoi ta bibliotechnoi spravy: Tematychna dobirka: U 2 ch. Ch. 2. Pravove rehuliuвання u sferi vydavnychoi ta bibliotechnoi spravy* (2000) [Legislative and normative documents of Ukraine in the field of information, publishing and librarianship: Thematic compilation: At 2 pm Part 2. Legal regulation in the field of publishing and librarianship]. K., 234 [in Ukrainian].

5. Zelinska N. V. (2018) *Polihrafiia i vydavnycha sprava* [Polygraphy and publishing]. Retrieved from http://nbuv.gov.ua/UJRN/Pivs_2008_1_5 (access 15.11.2018) [in Ukrainian].

6. *Natsionalna knyha: nynishnii stan, yoho prychyny, naslidky i perspektyvy* (2000) [National Book: Current State, its Causes, Consequences and Prospects]. K., 16 [in Ukrainian].

7. *Pro zakhyst natsionalnoho rynku knyhovydannia: Materialy slukhan u Komiteti Verkhovnoi Rady Ukrainy z pytan kultury i dukhovnosti* (2000) [On the protection of the national market of book publishing: Materials of hearings in the Verkhovna Rada Committee on Culture and Spirituality]. K., 115 [in Ukrainian].

8. Tymoshyk M. *Yi velychnict – knyha:navch.posib* (1999) [Its Inline – a book]. K.: Znannia, 308 [in Ukrainian].

9. Tymoshyk M. *Tendentsii cychacnoho ykpainckoho knyhovydannia* (2001) [Kindergartens for a variety of book reviews] // *Vicnyk Knyzhkovoi palaty*, № 7, 17 [in Ukrainian].

10. Tymoshyk M. *Ukpaincke dpykaptvo y dzepkali Xapktivckoho Mizhnapodnoho fectyvaliu «Cvit knyhy-2001»: nabytky, tendentsii, ppoblemy* (2001) [Ukpainske dpykaptvo y dzepkalli Xapktivckoho Interdistrict Fectival «Book of the Year 2001»: nabyt, tondentsiy, plopllemy]. *Dpykaptvo*, № 3, 4-7 [in Ukrainian].

АНОТАЦІЯ

У статті зроблено аналіз, теоретичних та практичних аспектів розвитку видавничо-поліграфічної справи, поглядів вчених на проблеми економічного зростання і розвитку, визначено основні фактори та встановлено пріоритети їхнього впливу на результати функціонування видавничо-поліграфічної галузі України.

Обґрунтовано, можливість забезпечення розвитку видавничо-поліграфічної галузі в умовах формування інформаційно-комунікаційного суспільства через узгодження

та досягнення балансу інтересів між складовими системи, тобто автором, видавництвом, поліграфічним підприємством, книжковою торгівлею, підприємством, яке спеціалізується на виготовленні електронних книг, читачем та державою; визначено сукупність базових суперечностей, які не лише можуть перешкоджати досягненню інтересів, але й спричиняють виникнення загроз для розвитку кожної складової та системи загалом; доцільність активного застосування державною економічних важелів, які повинні відповідати сучасній практиці розвинутих країн світу, враховувати поточний стан вітчизняної видавничо-поліграфічної галузі та її завдання і роль в інформаційному суспільстві.

Застосовано сукупність сучасних наукових методів і підходів, у тому числі системний, структурний, порівняльний, факторний, що дозволило реалізувати концептуальну єдність дослідження.

Проаналізовано сучасний стан видавничої сфери України. Запропонована модель комп'ютеризованої видавничо-поліграфічної системи, здатної забезпечити конкурентоздатність української книги та ЗМІ, а також системні засади для забезпечення ефективності функціонування видавничої галузі України в умовах розвитку сучасного суспільства.

Зроблено висновки, що вкрай важливим етапом у видавничій галузі є забезпечення поповнення обігових коштів і пошук інвесторів (спонсорів) з інших сфер бізнесу та з їх допомогою вкладання грошей в українську книжку.

Ключові слова: інновації, видавничо-поліграфічна справа, інформаційно-комунікаційні технології, освітня діяльність, інформаційна діяльність, видавничо-поліграфічна галузь, книговидавництво, друкована продукція, економічні інтереси.

АННОТАЦИЯ

В статье проведен анализ теоретических и практических аспектов развития издательско-полиграфического дела, взглядов ученых на проблемы экономического роста и развития, определены основные факторы и установлены приоритеты их влияния на результаты функционирования издательско-полиграфической отрасли Украины.

Обоснованы возможности обеспечения развития издательско-полиграфической отрасли в условиях формирования информационно-коммуникационного общества через согласование и достижение баланса интересов между составляющими системы, то есть автором, издательством, полиграфическим предприятием, книжной торговлей, предприятием, которое специализируется на изготовлении электронных книг, читателем и государством; определена совокупность базовых противоречий, которые не только могут препятствовать достижению цели, но и вызывают возникновение угроз для развития каждой составляющей и системы в целом; целесообразность активного применения государственных экономических рычагов, которые должны соответствовать современной практике развитых стран мира, учитывать текущее состояние отечественной издательско-полиграфической отрасли, ее задачи и роль в информационном обществе.

Применена совокупность современных научных методов и подходов, в том числе системный, структурный, сравнительный, факторный, что позволило реализовать концептуальное единство исследования.

Проанализировано современное состояние издательской сферы. Предложена модель компьютеризированной издательско-полиграфической системы, способной обеспечить конкурентоспособность украинской книги и СМИ, а также системные основы для обеспечения эффективности функционирования издательской отрасли Украины в условиях развития современного общества.

Сделаны выводы, а именно что крайне важным этапом в издательской отрасли является обеспечение пополнения оборотных средств и поиск инвесторов (спонсоров) из других сфер бизнеса и с их помощью вложения денег в украинскую книгу

Ключевые слова: инновации, дисциплины издательско-полиграфического дела, информационно-коммуникационные технологии, образовательная деятельность, информационная деятельность, издательско-полиграфическая отрасль книгоиздания, печатная продукция, экономические интересы.